

دانشگاه مازندران
دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد در رشته جامعه شناسی

عنوان:

بررسی رابطه سرمایه فرهنگی با موفقیت تحصیلی
(مطالعه موردی دانش آموزان دوره های راهنمایی و متوسطه شهرستان جوین)

استاد راهنما:

دکتر حیدر جانعلی زاده چوب بستی

استاد مشاور:

دکتر غلامرضا خوش فر

دانشجو:

مهدی سپهر

تیر ۱۳۹۰

صلى الله عليه وسلم

دانشگاه مازندران

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد در رشته جامعه شناسی

عنوان:

بررسی رابطه سرمایه فرهنگی با موفقیت تحصیلی

(مطالعه موردی دانش آموزان مقاطع راهنمایی و متوسطه شهرستان جویین)

استاد راهنما:

دکتر حیدر جانعلی زاده چوب بستی

استاد مشاور:

دکتر غلامرضا خوش فر

اساتید داور:

دکتر محمود شارع پور

دکتر احمد رضایی

دانشجو:

مهدی سپهر

تیر ۱۳۹۰

تقدیر و تشکر

سپاس خالق را که بودنش جبران همه کاستی‌هاست، می‌سایمش چون لایق ستایش است.

سپاس چشمه‌های زلال صفا و پاک‌ی، پدر و مادر عزیزم را، که بودنشان تاج افتخاری است بر سرم و نشان دلیلی است بر بودنم.

تشکر خالصانه ام را به همسر و دختر عزیزم که، کاستی‌های ناشی از تحصیل اینجانب را تحمل و مریاری نمودند تقدیم می‌نمایم.

از برادران و خواهران فریخته و دوست داشتنی ام که مهربانانه، مرا از محبت‌های بی‌دریغشان بهره‌مند می‌نمایند قدر دانی می‌نمایم.

سپاس ویژه نثار استاد فرزانه ام جناب آقای دکتر جانعلی زاده که علاوه بر دانش و تجربه، فروتنی و اخلاق رانسیریه من آموختند.

از آقای دکتر خوش‌فرد، استاد مشاوره این تحقیق، و آقای دکتر ابراهیم صالح آبادی که بی‌دریغ مرا از راه‌نمایی علمی خود بهره‌مند نمودند خالصانه تشکر می‌نمایم.

از اساتید ارجمند آقای دکتر احمد رضایی، دکتر محمد فاضلی، دکتر اکبر علی‌وردی‌نیا، دکتر قربانعلی ابراهیمی، دکتر محمود شارع‌پور، دکتر اسماعیل ریاحی و دکتر نادر رازقی که در طول تحصیل افتخار شاگردی ایشان را دارم سپاسگزاری می‌نمایم.

از مدیریت سابق آموزش و پرورش شهرستان جوی، جناب آقای حجت محمدی مطلق که با حمایت‌های بی‌دریغ خود امکان تحصیل و انجام این پژوهش را برای دانش‌آموز، همیگی خود فراهم نمودند خالصانه تشکر می‌نمایم.

از کلیه دوستان عزیزم خصوصاً آقای جابر فرزاده، صالح نژاد و موسی الرضا فلکوری فر، و همچنین کلیه همکاران ارجمند بخصوص مدیران و معاونان مدارس شهرستان جوی که با مساعدت‌های خویش مراد انجام علمی این پژوهش یاری نمودند تشکر و قدر دانی می‌نمایم.

همدی‌پهر

تیر ۱۳۹۰

اگر شایسته باشد...

تقدیم به

باغبان مای وجودم، پدر و مادر عزیزم
همراه و همسفر مسیر رفتنم، همسر مهربانم
سکوفه زندگیم، سپیده ام

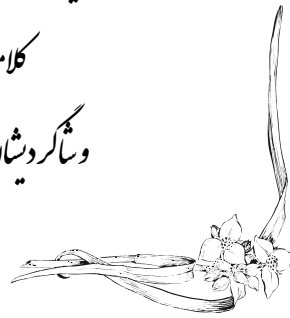
و

استاد ارجمندم

که دانایی شان، علم

کلامشان، روشنایی

و ساگردیشان، غرور را برایم به همراه داشت.

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی تاثیر سرمایه فرهنگی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان دوره های راهنمایی و متوسطه شهرستان جوین انجام شده است. موفقیت تحصیلی به عنوان متغیر وابسته بر حسب نمره معدل و نمرات برخی دروس دیگر تعریف گردید. مطابق نظریه ی سرمایه ی فرهنگی، مدل های بازتولید فرهنگی و تحرک فرهنگی و همچنین تحقیقات تجربی و قابل دسترس، مفهوم سرمایه ی فرهنگی تعریف (نظری و عملیاتی) شد. به روش نمونه گیری طبقه ای نسبی، ۴۰۰ نفر از بین دانش آموزان دوره های راهنمایی و متوسطه شهرستان جوین انتخاب شدند و با ۳۶۹ نفر از والدین این دانش آموزان به صورت حضوری مصاحبه به عمل آمد. نتایج این پژوهش نشان می دهد از بین شاخص های مختلف سرمایه فرهنگی سه شاخص: دانش والدین از نهاد آموزشی، منش های فرهنگی و رفتار مطالعاتی آنها بیشترین سهم را در پیش بینی نمرات معدل سال دانش آموزان کل نمونه ایفاء می نمایند ($R^2 = 0.518$). از جمله یافته های دیگر این تحقیق آن است که هرچند سرمایه فرهنگی والدین تاثیر قابل ملاحظه ای بر موفقیت تحصیلی فرزندان آنها دارد ولی سرمایه فرهنگی خانواده چنین ارتباطی با طبقه و سرمایه اقتصادی آنها ندارد. این یافته می تواند به عنوان مدلی جدید در این عرصه تلقی شود، و همگرایی فرهنگی نامیده شود.

واژه های کلیدی

سرمایه فرهنگی؛ دانش والدین از نهاد آموزشی؛ رفتار مطالعاتی والدین؛ منش های فرهنگی؛ بازتولید فرهنگی؛ تحرک فرهنگی؛ همگرایی فرهنگی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۱	مقدمه
۲	بیان مساله
۴	اهمیت و ضرورت تحقیق
۵	اهداف تحقیق
۶	سوالات تحقیق
۷	فصل دوم: پیشینه تجربی و چارچوب نظری تحقیق
۷	مقدمه
۹	مروری بر پژوهش های تجربی پیشین
۹	پژوهش های خارجی
۹	پاول دیمجیو
۱۲	کالمیجن و کرای کمپ
۱۴	آشافنبورگ و ماس
۱۹	دی گرف و همکاران
۲۲	آلیس سالیوان
۲۵	دیومیس
۲۶	لاریو و وینینگر
۲۸	جی گر و هولم
۲۹	بی یون
۳۱	ترامونت و ویلیامز
۳۴	پژوهش های داخلی
۳۴	دهقان
۳۵	سمیعی
۳۶	نوغانی
۳۶	حجازی
۳۷	خدایی
۳۷	جمع بندی و نقد پیشینه تحقیق

۴۳	چارچوب نظری تحقیق.....
۴۳	بورديو و سرمايه فرهنگي.....
۴۵	سرمايه فرهنگي دروني شده.....
۴۶	سرمايه فرهنگي نهادينه شده.....
۴۶	سرمايه فرهنگي عينيت يافته.....
۴۷	مدل باز توليد فرهنگي بورديو.....
۴۹	مدل تحرك فرهنگي.....
۵۳	فصل سوم: روش تحقيق.....
۵۳	مقدمه.....
۵۴	روش پژوهش.....
۵۵	جامعه آماری.....
۵۵	نمونه آماری.....
۵۵	حجم نمونه آماری.....
۵۶	طبقات مختلف نمونه تحقيق.....
۵۷	شيوه انتخاب افراد نمونه.....
۵۹	متغيرهاي تحقيق.....
۵۹	متغير وابسته: موفقيت تحصيلي.....
۶۰	متغيرهاي مستقل تحقيق.....
۶۰	سرمايه فرهنگي (تعريف نظري و فرآيند عملياتي نمودن آن).....
۶۴	دانش والدين از نهاد آموزشي رسمي.....
۶۵	تعاملات فرهنگي اجتماعي (مديريت تعاملي نهادي).....
۶۵	تعاملات فرهنگي درون خانواده.....
۶۵	دارائي هاي فرهنگي خانواده.....
۶۶	مصرف و فعاليت هاي فرهنگي خانواده.....
۶۶	دانش فرهنگي غير رسمي.....
۶۷	تکلم به زبان فرهنگي مسلط.....
۶۷	منش هاي فرهنگي خانواده.....
۶۹	پايگاه اجتماعي و اقتصادي خانواده.....
۷۱	اعتبار ابزار گردآوري اطلاعات.....
۷۲	پايابي ابزار گردآوري اطلاعات.....

۷۳	تجزیه و تحلیل داده ها.....
۷۴	فصل چهارم: توصیف و تحلیل نتایج پژوهش.....
۷۴	مقدمه.....
۷۵	توصیف نتایج تحقیق.....
۷۵	نمونه نهایی تحقیق.....
۷۶	توصیف نمونه تحقیق بر اساس تعداد فرزندان.....
۷۷	ترتیب تولد دانش آموزان نمونه در خانواده.....
۷۸	شغل پدر.....
۷۹	درآمد ماهیانه خانواده.....
۷۹	منزل مسکونی شخصی.....
۸۰	وسیله نقلیه خانواده در نمونه تحقیق.....
۸۱	سرمایه اقتصادی.....
۸۱	پایگاه اجتماعی و اقتصادی.....
۸۲	موفقیت تحصیلی.....
۸۸	تحصیلات والدین.....
۹۰	دانش والدین از نهاد آموزشی رسمی.....
۹۳	تعاملات فرهنگی درون خانواده.....
۹۵	تعاملات فرهنگی اجتماعی (مدیریت تعاملی نهادی).....
۹۷	دارائیهای فرهنگی خانواده.....
۹۹	مصرف و فعالیت های فرهنگی خانواده.....
۱۰۱	رفتار مطالعاتی والدین.....
۱۰۲	دانش فرهنگی غیر رسمی والدین.....
۱۰۴	تکلم به زبان فرهنگی مسلط.....
۱۰۵	منش های فرهنگی.....
۱۰۷	تحلیل نتایج پژوهش.....
۱۰۷	شاخص های مختلف سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی.....
۱۰۸	سایر متغیرهای تحقیق و موفقیت تحصیلی.....
۱۰۹	سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی.....
۱۱۰	سرمایه فرهنگی و معدل سال.....
۱۱۳	سرمایه فرهنگی و نمرات دروس دیگر.....

۱۱۶ سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی (معدل سال) دانش آموزان دختر و پسر
۱۱۷ سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی (معدل سال) دانش آموزان مدارس شهر و روستا
۱۱۹ سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی (معدل سال) دانش آموزان دبیرستانی و راهنمایی
۱۲۰ سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی (معدل سال) در طبقات ترکیبی جزئی
۱۲۴ فصل پنجم: جمع بندی، نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۲۴ مقدمه
۱۲۶ مدل تجربی تحقیق
۱۲۸ رویکردی جدید در تاثیر گذاری سرمایه فرهنگی
۱۲۸ همگرایی فرهنگی
۱۳۱ محدودیت های تحقیق
۱۳۲ پیشنهادات پژوهشی
۱۳۳ منابع و مأخذ
۱۳۳ الف - منابع فارسی
۱۳۶ ب - منابع انگلیسی
۱۳۹ پیوست ها

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲: خلاصه تحقیقات تجربی.....	۳۹
جدول ۱-۳: جامعه آماری.....	۵۵
جدول ۲-۳: طبقات مختلف نمونه تحقیق.....	۵۶
جدول ۳-۳: سطح سنجش ابعاد گوناگون سرمایه فرهنگی.....	۶۴
جدول ۳-۴: دارائیهای فرهنگی خانواده.....	۶۶
جدول ۳-۵: طبقه بندی سطح تحصیلات والدین.....	۶۹
جدول ۳-۶: طبقه بندی در آمد خانوارها.....	۶۹
جدول ۳-۷: طبقه بندی منزلتی مشاغل.....	۷۰
جدول ۳-۸: سایر متغیرهای تحقیق.....	۷۱
جدول ۳-۹: پایایی گویه ها.....	۷۲
جدول ۴-۱: افراد نمونه تحقیق به تفصیل جنس، دوره تحصیلی و محل تحصیل.....	۷۵
جدول ۴-۲: تعداد فرزندان در نمونه تحقیق.....	۷۶
جدول ۴-۳: مقایسه میانگین تعداد فرزندان خانواده ها در مدارس شهر و روستا.....	۷۷
جدول ۴-۴: وضعیت منزل مسکونی افراد نمونه تحقیق.....	۸۰
جدول ۴-۵: وضعیت وسیله نقلیه خانواده های نمونه تحقیق.....	۸۰
جدول ۴-۶: موفقیت تحصیلی در نمونه تحقیق.....	۸۲
جدول ۴-۷: میانگین نمرات (موفقیت تحصیلی) در طبقات مختلف نمونه تحقیق.....	۸۳
جدول ۴-۸: آزمون آماری تفاوت میانگین موفقیت تحصیلی بر اساس جنس.....	۸۴
جدول ۴-۹: آزمون آماری مقایسه موفقیت تحصیلی در مدارس شهری و روستایی.....	۸۵
جدول ۴-۱۰: آزمون آماری مقایسه میانگین موفقیت تحصیلی در دوره راهنمایی و متوسطه.....	۸۵
جدول ۴-۱۱: آزمون آماری مقایسه میانگین موفقیت تحصیلی بین دختران و پسران در دوره راهنمایی.....	۸۶
جدول ۴-۱۲: آزمون آماری مقایسه میانگین موفقیت تحصیلی بین دختران و پسران در دوره متوسطه.....	۸۶
جدول ۴-۱۳: میانگین تحصیلات پدر و مادر در طبقات مختلف نمونه تحقیق.....	۸۹
جدول ۴-۱۴: آزمون مقایسه میانگین تحصیلات پدر و مادر.....	۸۹
جدول ۴-۱۵: آزمون مقایسه میانگین تحصیلات والدین دانش آموزان مدارس شهر و روستا.....	۹۰
جدول ۴-۱۶: نمره دانش والدین از نهاد آموزشی در نمونه تحقیق.....	۹۰
جدول ۴-۱۷: وضعیت دانش والدین از نهاد آموزشی رسمی در طبقات مختلف نمونه تحقیق.....	۹۱

جدول ۱۸-۴: آزمون مقایسه میانگین دانش والدین از نهاد آموزشی در طبقات نمونه.....	۹۲
جدول ۱۹-۴: فراوانی و توزیع نسبی (درصدی) میزان تعاملات فرهنگی در خانه.....	۹۳
جدول ۲۰-۴: تعاملات فرهنگی در خانه در طبقات نمونه تحقیق.....	۹۴
جدول ۲۱-۴: آزمون مقایسه میانگین تعاملات فرهنگی در درون خانواده در طبقات گوناگون.....	۹۴
جدول ۲۲-۴: فراوانی و توزیع نسبی (درصدی) میزان تعاملات فرهنگی اجتماعی (مدیریت تعاملی نهادی).....	۹۵
جدول ۲۳-۴: مدیریت تعاملی نهادی در طبقات نمونه تحقیق.....	۹۶
جدول ۲۴-۴: آزمون مقایسه میانگین میزان تعامل فرهنگی اجتماعی در دو دوره راهنمایی و متوسطه.....	۹۶
جدول ۲۵-۴: آزمون مقایسه میانگین میزان تعاملات فرهنگی اجتماعی والدین دانش آموزان روستا.....	۹۷
جدول ۲۶-۴: میانگین دارائی های فرهنگی خانواده در طبقات نمونه تحقیق.....	۹۸
جدول ۲۷-۴: مقایسه دارائی های فرهنگی خانواده دانش آموزان شهر و روستا.....	۹۸
جدول ۲۸-۴: میانگین مصرف یا فعالیت های فرهنگی مختلف خانواده در نمونه تحقیق.....	۱۰۰
جدول ۲۹-۴: آزمون مقایسه میانگین رفتار مطالعاتی در طبقات نمونه.....	۱۰۲
جدول ۳۰-۴: دانش فرهنگی خانواده.....	۱۰۲
جدول ۳۱-۴: میانگین نمره دانش فرهنگی غیر رسمی والدین در نمونه تحقیق.....	۱۰۳
جدول ۳۲-۴: آزمون مقایسه میانگین دانش فرهنگی.....	۱۰۴
جدول ۳۳-۴: میانگین نمره نمونه در مولفه های منش.....	۱۰۵
جدول ۳۴-۴: ارتباط شاخص های سرمایه فرهنگی با موفقیت تحصیلی (نمره معدل سال).....	۱۰۷
جدول ۳۵-۴: ارتباط سایر متغیرهای تحقیق و موفقیت تحصیلی (نمره معدل سال).....	۱۰۸
جدول ۳۶-۴: خلاصه مدل رگرسیون چند متغیره برای تبیین موفقیت تحصیلی.....	۱۱۰
جدول ۳۷-۴: ضرایب تاثیر مدل تبیین کننده موفقیت تحصیلی (معدل سال).....	۱۱۰
جدول ۳۸-۴: سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی (نمره سایر دروس).....	۱۱۵
جدول ۳۹-۴: خلاصه مدل رگرسیون چند متغیره برای تبیین موفقیت تحصیلی (معدل سال) دختران و پسران.....	۱۱۷
جدول ۴۰-۴: ضرایب تاثیر مدل تبیین کننده موفقیت تحصیلی دختران و پسران.....	۱۱۷
جدول ۴۱-۴: خلاصه مدل رگرسیون چند متغیره برای تبیین موفقیت تحصیلی دانش آموزان روستا و شهر.....	۱۱۸
جدول ۴۲-۴: ضرایب تاثیر مدل های تبیین کننده موفقیت تحصیلی دانش آموزان روستا و شهر.....	۱۱۸
جدول ۴۳-۴: خلاصه مدل رگرسیون چند متغیره برای تبیین موفقیت تحصیلی دانش آموزان راهنمایی و دبیرستان.....	۱۱۹
جدول ۴۴-۴: ضرایب تاثیر مدل های تبیین کننده موفقیت تحصیلی دانش آموزان راهنمایی و دبیرستان.....	۱۱۹
جدول ۴۵-۴: آزمون علی برای ارزیابی پیش بینی تغییرات موفقیت تحصیلی فرزندان در مدارس شهر با متغیر های تحقیق.....	۱۲۱
جدول ۴۶-۴: آزمون علی برای ارزیابی پیش بینی تغییرات موفقیت تحصیلی فرزندان در مدارس روستا با متغیر های تحقیق.....	۱۲۲
جدول ۱-۵: تأثیرات شاخص های مختلف سرمایه فرهنگی و سایر متغیر ها بر نمره معدل سال.....	۱۲۸

فهرست نمودار ها

عنوان	صفحه
نمودار ۱-۲: مدل تحلیلی نهایی سو یونگ بیون در کره جنوبی.....	۳۱
نمودار ۱-۳: فرایند تحقیق علمی.....	۵۳
نمودار ۲-۳: انتخاب نمونه تحقیق.....	۵۸
نمودار ۳-۳: سنجش سرمایه فرهنگی.....	۶۸
نمودار ۱-۴: رتبه تولد دانش آموزان نمونه تحقیق.....	۷۷
نمودار ۲-۴: وضعیت طبقات شغلی مختلف در نمونه تحقیق.....	۷۸
نمودار ۳-۴: وضعیت درآمد ماهیانه در نمونه تحقیق.....	۷۹
نمودار ۴-۴: سرمایه اقتصادی نمونه تحقیق.....	۸۱
نمودار ۵-۴: پایگاه اقتصادی و اجتماعی نمونه تحقیق.....	۸۲
نمودار ۶-۴: میانگین نمره معدل در طبقات پنجگانه سرمایه اقتصادی.....	۸۷
نمودار ۷-۴: میانگین نمره معدل در طبقات پنجگانه پایگاه اقتصادی و اجتماعی.....	۸۷
نمودار ۸-۴: تحصیلات والدین دانش آموزان نمونه تحقیق.....	۸۸
نمودار ۹-۴: وضعیت دارائیهای فرهنگی در نمونه تحقیق.....	۹۷
نمودار ۱۰-۴: رفتار مطالعاتی در نمونه.....	۱۰۱
نمودار ۱۱-۴: زبان مکالمه در خانواده.....	۱۰۴
نمودار ۱۲-۴: میانگین شاخص منش های فرهنگی در طبقات مختلف نمونه تحقیق.....	۱۰۵
نمودار ۱۳-۴: نمودار پرکندگی معدل سال و دانش والدین از نهاد آموزشی مبتنی بر ضریب همبستگی تفکیکی.....	۱۱۲
نمودار ۱۴-۴: نمودار پرکندگی معدل سال و رفتار مطالعاتی والدین مبتنی بر ضریب همبستگی تفکیکی.....	۱۱۲
نمودار ۱۵-۴: نمودار پرکندگی معدل سال و منش های فرهنگی خانواده مبتنی بر ضریب همبستگی تفکیکی.....	۱۱۲
نمودار ۱-۵: مدل تجربی پژوهش.....	۱۲۷

فهرست تصاویر

صفحه

عنوان

تصویر ۱-۳: کارنامه دوره متوسطه..... ۵۹

تصویر ۲-۳: کارنامه دوره راهنمایی..... ۶۰

فصل اول: کلیات تحقیق

مقدمه

بعد از ماکس وبر نظریه پردازان اجتماعی نقش منابع فرهنگی را همچون منابع اقتصادی در شکل دادن به ساختارهای قدرت مورد توجه قرار دادند، ولی فقط با کار پیر بوردیو محققان به صورت مشخص از رویکرد فرهنگی مبتنی بر ارزش های ذهنی زیبایی شناختی فاصله گرفتند و به سمت توضیح قدرت نمادین آن در شکل دادن به نابرابری های اجتماعی حرکت نمودند. «سرمايه فرهنگي» يا استفاده از فرهنگ به عنوان يك منبع قدرت شامل عوامل مبتنی بر فرهنگ و شاخص های ثروت نمادین است که به تعریف طبقه یک شخص کمک می کند (بوردیو، ۱۹۸۶؛ بوردیو و پاسرون، ۱۹۷۷). بوردیو این اصطلاح را برای تحلیل اثر فرهنگ بر نظام طبقه و رابطه بین کنش و ساختار اجتماعی وضع نمود (لامونت و لاریو، ۱۹۸۸). به نظر او فرهنگ سرمايه ای است که امکان دسترسی انحصاری به پاداش های کمیاب را فراهم می نماید و این قابلیت را دارد

که در بین نسل ها انتقال یابد (لاریو و وینینگر، ۲۰۰۳). این سرمایه نیز مانند سرمایه اقتصادی به صورت نابرابر در فضای اجتماعی توزیع شده است ولی این توزیع نابرابر سرمایه فرهنگی، انعکاس نابرابری اقتصادی نیست، بلکه انعکاس استراتژی تشخیص و تمایز یا مبارزه طبقاتی در یک فرهنگ است (توسلی، ۱۳۸۳). علاوه بر این به خاطر اختلاف در مصرف تولیدات فرهنگی با دیگر ابعاد ساختار اجتماعی مرتبط می گردد و مطالعه سرمایه فرهنگی در ارتباط با هر نوع مطالعه نابرابری اجتماعی قرار می گیرد (وانگ و همکاران، ۲۰۰۶).

بیان مساله

با وجود اهمیت پژوهشهای علمی در عرصه مسائل مربوط به آموزش و پرورش کودکان، نوجوانان و جوانان که می تواند و منطقی است که مبنای سیاستگذاری و برنامه ریزی علمی و متناسب با نیازهای ملی و محلی قرارگیرد، خلاء قابل ملاحظه ای در این زمینه دیده می شود. از جمله مسائلی که موضوع بسیاری از بخشنامه ها، جلسات و دغدغه های مسوولان آموزش و پرورش را به خود اختصاص داده است، مساله افت تحصیلی، پیشرفت یا موفقیت تحصیلی دانش آموزان و عوامل تاثیر گذار بر آن می باشد. انجام پژوهش های علمی در این زمینه برای روشن کردن ابعاد این مساله جهت رسیدن به وضع نسبتا مطلوب، ضروری به نظر می رسد. پیشرفت یا موفقیت تحصیلی دانش آموزان متأثر از عوامل فردی واجتماعی بسیاری است و محور بسیاری از پژوهشها بوده است.

تحقیقات بسیاری موفقیت یا پیشرفت تحصیلی را به عنوان متغیر وابسته خود مورد مطالعه و پژوهش قرار داده اند. بیش از ۲۵۰ عنوان پژوهش موجود و مرتبط با این متغیر در پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران^۱ و پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۲ را می توان در سه حوزه روانشناختی، تربیتی و جامعه شناختی طبقه بندی نمود. نگاهی کوتاه به عناوین این پژوهش ها بیانگر حضور کم رنگ تبیین های جامعه

^۱ Iranian Information And Documentation (IRANDOC)

^۲ Scientific Information Database (SID)

شناختی در این عرصه است و بیشتر تحقیقات انجام شده در این زمینه موفقیت تحصیلی را با متغیرهای بیشتر روانشناختی مثل اضطراب (خدایاری، ۱۳۸۴؛ عباس آبادی، ۱۳۷۶)، اعتماد به نفس (زارع زاده، ۱۳۸۴)، انگیزه پیشرفت تحصیلی (توحیدی، ۱۳۸۱)، باورهای معرفت شناختی (طلایی، ۱۳۷۹)، تفکر استقرایی (ابوذری، ۱۳۷۶)، خودپنداره (نویدی تازه‌کند، ۱۳۷۳)، انگیزش (حسن زاده دیزج، ۱۳۷۳)، درونگرایی و برونگرایی (جامه بزرگ، ۱۳۷۷)، سبکهای شناختی واگرا، همگرا، جذب کننده و انطباق یابنده (عاصمیان، ۱۳۸۴)، خودکارآمدی ادراک شده (کرامتی، ۱۳۸۰)، عزت نفس (پور شافعی، ۱۳۷۰)، کمروبی (مفتاح، ۱۳۸۱)، هوش هیجانی و هوش شناختی (گلستان جهرمی، ۱۳۸۳) و (شامراد لو، ۱۳۸۳) و غیره تبیین نموده اند و موفقیت تحصیلی را نتیجه متغیرهای لزوماً فردی و روانشناختی دانسته اند. تحقیقاتی هم با رویکرد تربیتی و با استفاده از متغیر های مستقل اجتماعی- سازمانی و تکنولوژیکی مثل آموزش به کمک شبکه های اطلاع رسانی (پور جمشیدی، ۱۳۸۱)، آموزش به کمک نرم افزارهای آموزشی (ذاکری، ۱۳۸۲)، استفاده از تکنولوژی آموزشی و طراحی منظم آموزشی (پورمحمود، ۱۳۷۶)، ارزشیابی تکوینی (حیدری، ۱۳۷۵)، روش های تدریس (قنبری پورطالمی، ۱۳۷۹)، مطالعه منابع غیر درسی (جمیاری، ۱۳۷۵)، کمکهای درسی خارج از مدرس (قاجاریه، ۱۳۷۳) و غیره به تبیین موفقیت تحصیلی پرداخته اند و موفقیت تحصیلی را نتیجه فرایند یادگیری و آموزش دانسته اند. پژوهش هایی هم با رویکرد جامعه شناختی انجام شده اند و با متغیرهایی مثل اشتغال مادر (برجی، ۱۳۵۵)، تحصیلات والدین (شیخ، ۱۳۷۶؛ قره خانی، ۱۳۵۷)، فقدان پدر (زیارتی، ۱۳۵۵)، زمینه اقتصادی- اجتماعی (عزیزی، ۱۳۷۲)، محیط اجتماعی (صادقی، ۱۳۵۰)، محیط خانواده (نقاشیان، ۱۳۵۸؛ نویدی تازه‌کند، ۱۳۷۳)، پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده (دهقان، ۱۳۷۵)، سرمایه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانواده (سمیعی، ۱۳۷۹؛ نوغانی، ۱۳۸۱) که بیشتر در قالب پایان نامه های دانشگاهی هستند، به تبیین مساله موفقیت تحصیلی پرداخته اند. نکته قابل تامل در پژوهش های

جامعه شناختی این است که در مقایسه با شاخص های متنوع و حجم بسیار بالای اینگونه پژوهش ها در سطح جهانی خصوصاً با متغیر مستقل سرمایه فرهنگی اینگونه پژوهش ها در ایران بسیار اندک است. علاوه بر این بر خلاف بسیاری از این پژوهش ها در سطح جهانی این پژوهش ها، موفقیت تحصیلی را محدود به قبولی در دانشگاه و تحصیلات تکمیلی نموده اند و برخی حتی پیشینه تحصیلی را معرف توانایی و استعداد دانش آموزان دانسته اند. بنابراین می توان گفت کمتر پژوهشی در حوزه آموزش و پرورش صورت گرفته است که اولاً مساله موفقیت تحصیلی را در حین تحصیل و در دوره های تحصیلی مورد توجه قرار دهد و ثانیاً آنها را با تکیه بر تبیین های جامعه شناختی مورد مطالعه قرار داده باشد؛ امری که توجه به آن می تواند به شناسایی شاخص هایی کمک نماید که در زمینه برنامه ریزی و سیاست گذاری جهت اقدامات اجرایی و حل مسائل پیش روی آموزش و پرورش مفید واقع شود. با توجه به خلاء پژوهشی موجود، محور اصلی این مطالعه، استفاده از متغیر مستقل سرمایه فرهنگی خانواده برای بررسی جامعه شناختی موفقیت تحصیلی در بین دانش آموزان دوره های راهنمایی و متوسطه شهرستان جویین^۱ است.

اهمیت و ضرورت تحقیق

آموزش همگانی در قالب یک نهاد اجتماعی تخصصی از اواخر قرن نوزدهم، پا به عرصه تعاملات جاری زندگی انسان گذاشت، و در طول قرن گذشته تحولات بسیار زیادی را در خود شاهد بوده است. در جوامع معاصر، آموزش و پرورش، مدرسه و آموزش رسمی از مفاهیم بدیهی ذهن جمعی بشری و تداعی گر معانی متفاوتی برای بازیگران انسانی این عرصه است. محققان بسیاری، با رویکرد های متفاوت کارکردهای بسیار متنوعی را برای این نهاد اثرگذار بر جوامع انسانی بر شمرده اند؛ انتقال بین نسلی اندیشه ها، آموزش مهارت های نقشی، تداوم فرهنگ و ساختار اجتماعی موجود و بسیاری از کارکردهای دیگر. در عصر معاصر همه انسان ها در طول

^۱ یکی از شهرستانهای استان خراسان رضوی با مرکزیت شهر نقاب، واقع در ۷۰ کیلومتری شمال غربی شهر سبزوار

حیات خود به نوعی در ارتباط با نظام آموزش و پرورش رسمی قرار می گیرند، و در جریان تعامل با این نهاد ضمن تاثیر پذیری از آن در ابعاد گوناگون زندگی خود، به صورت بازیگران فردی و یا در قالب اعضای دیگر نهادهای اجتماعی با ارزشهای فرهنگی و نهادی خاص، بر ماهیت آن تاثیر می گذارند. تبیین و توضیح کمیت یا کیفیت تجربه فرآیند تحصیل یا موفقیت تحصیلی افراد و گروههای مختلف از موضوعاتی بوده است که پژوهش های زیادی را در سراسر جهان در رشته های علمی گوناگون به وجود آورده است. موفقیت تحصیلی دانش آموزان متأثر از عوامل فردی و اجتماعی گوناگونی است و شناخت هرچه بیشتر عوامل تاثیرگذار این عرصه می تواند در زمینه برنامه ریزی و سیاست گذاری جهت اقدامات اجرایی و حل مسائل پیش روی آموزش و پرورش مفید واقع شود. مرور ادبیات سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی نشانگر این است که سرمایه فرهنگی یکی از مکانیسم های اجتماعی تاثیرگذار بر موفقیت تحصیلی است. با توجه به اینکه مساله افت تحصیلی، پیشرفت یا موفقیت تحصیلی دانش آموزان و عوامل تاثیر گذار بر آن موضوع بسیاری از بخشنامه ها، جلسات و دغدغه های سیاستگذاران مسائل آموزش و پرورش را به خود اختصاص داده است، اینگونه، پژوهش های تجربی با شاخص ها و مقیاس های متناسب با فرهنگ جامعه، می تواند در شناسایی ابعاد گوناگون این عرصه مفید واقع گردد.

اهداف تحقیق

هدف اصلی این پژوهش، ارائه یک تحلیل جامعه شناختی از موفقیت تحصیلی دانش آموزان جامعه آماری با اتکاء به متغیر مستقل سرمایه فرهنگی است. در کنار این هدف اصلی کسب آگاهی و تحلیل وضعیت موفقیت تحصیلی دانش آموزان دوره های راهنمایی و متوسطه شهرستان جوین در سال تحصیلی ۸۸-۸۹ بر حسب متغیر جنس و برخی متغیرهای زمینه ای دیگر نیز مورد نظر می باشد.

سوالات تحقیق

این پژوهش در پی پاسخگویی به سوالات زیر است:

۱. وضعیت موفقیت تحصیلی دانش آموزان دوره های راهنمایی و متوسطه شهرستان جوین در سال

تحصیلی ۸۸-۸۹ چگونه است؟

۲. وضعیت موفقیت تحصیلی دانش آموزان دوره های راهنمایی و متوسطه شهرستان جوین در سال

تحصیلی ۸۸-۸۹ بر حسب متغیرهایی مثل جنس، سرمایه اقتصادی خانواده، پایگاه اجتماعی

اقتصادی خانواده، بعد خانوار، منشاء روستایی یا شهری) چگونه است؟ (آیا تفاوت معنی داری بین

موفقیت تحصیلی آنها بر حسب این متغیرها وجود دارد؟)

۳. وضعیت سرمایه فرهنگی خانواده ی دانش آموزان جامعه آماری در دو بعد ذهنی و عینی و شاخص

ها و مولفه های گوناگون آن چگونه است؟

۴. ابعاد و شاخص های گوناگون سرمایه فرهنگی خانواده دانش آموزان چه تأثیری بر موفقیت تحصیلی

آنها دارد؟

۵. با کنترل متغیرهای زمینه ای، اثر خالص ابعاد و شاخص های گوناگون سرمایه فرهنگی بر موفقیت

تحصیلی چقدر است؟